

№13

2454-р

Національний педагогічний університет

імені М. П. Драгоманова

Магурчак Андрій Миколайович

УДК 94(477): 321.02 "1900/1921"

Громадсько-політична діяльність Миколи Порша
(1900-1921 рр.)

07. 00. 01 – історія України

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

НБ НПУ

100207906

Київ - 2006

2579

БІБЛІОТЕКА

НПУ імені М.П. Драгоманова

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Кабінет Міністрів України.

Науковий керівник: доктор історичних наук, професор
Колесник Віктор Федорович,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, завідувач
кафедри давньої та нової історії України.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, доцент
Бевз Тетяна Анатоліївна,
Інститут політичних і етнонаціональних
досліджень імені І. Ф. Кураса НАН України,
провідний науковий співробітник відділу
етноісторичних досліджень;

кандидат історичних наук
Березовський Олег Миколайович,
Інститут архівознавства Національної бібліотеки імені
В. І. Вернадського НАН України, науковий співробітник.

Провідна установа: Чернігівський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, історичний факультет, Міністерство освіти та науки України, м. Чернігів.

Захист відбудеться “17” листопада о 14⁰⁰ годині 2006 р. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26. 053. 02 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01.601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “16” жовтня 2006 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Стоян Т. А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДИСЕРТАЦІЇ

Вступ. Актуальність теми дослідження. Сучасне державотворення в Україні потребує глибокого вивчення, осмислення і наукової оцінки нашої історії. Українські політики, науковці, культурні і громадські діячі постійно вивчали і збагачували багатовіковий досвід народу, брали найактивнішу участь у громадському і суспільно-політичному житті країни. Тому важливим напрямом історичних досліджень є персоналістика.

До великих постатей, які творили історію України, безумовно, можна віднести Миколу Володимировича Порша, – визначного діяча українського соціал-демократичного руху, активного учасника національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр. Історична наука поки що не відтворила в повному обсязі його участь у тогочасному громадсько-політичному житті і українському національному русі. Необхідність дослідження життєвого шляху М. Порша зумовлена не лише недостатньою розробкою в історичних дослідженнях його громадсько-політичної діяльності, внеску в національно-визвольний рух, а також інтересом дослідників за роки незалежності до українського державотворення першої половини ХХ ст.

М. Порш залишив у спадок значний масив публіцистичних праць, що не втратили своєї актуальності і вимагають ґрунтовного наукового аналізу та узагальнення. Лідер РУП, УСДРП був одним із перших в українській політичній думці, хто завдяки серйозному економічному аналізу підтвердив, що становище України є колоніальним, та продемонстрував негативність соціальних наслідків цього явища. Він належав до тієї когорти свідомих українських діячів перших десятиліть ХХ ст., які зробили помітний внесок в ідейно-політичне обґрунтування і становлення української державності в 1917 – 1921 роках.

Громадсько-політична діяльність М. Порша, поза сумнівом, заслуговує спеціального дослідження, що дозволить показати його місце в суспільно-політичному і національному житті України у перші десятиліття ХХ ст.

Зв'язок теми дисертації із науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження виконане в руслі наукової тематики кафедри давньої та нової історії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка „Історія формування і розвитку української держави”. Тема дисертації затверджена Вченою радою історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка 18 грудня 2003 р., протокол № 4.

Об'єкт дослідження – український національний рух через призму біографії М. Порша.

Предмет дослідження – участь М. Порша у громадсько-політичному житті України, розробка, обґрунтування і поширення ним української ідеї.

Територіальні межі дослідження охоплюють підросійську Україну та Німеччину, тобто ті території, де М. Порш проводив найактивнішу політичну та громадську діяльність.

Хронологічні рамки дисертаційного дослідження визначені 1900 – 1921 рр. Нижня межа визначається вступом М. Порша в ряди РУП, а верхня закінченням активної політичної діяльності. Саме цей період відзначається максимальним внеском політика у суспільно-політичне життя України.

Мета дисертаційної роботи – висвітлення громадсько-політичної діяльності М. Порша на тлі суспільно-політичних процесів в Україні (1900-1921). Для реалізації мети поставлені такі завдання:

- визначити стан дослідження теми та охарактеризувати її джерельну базу;
- розкрити внесок М. Порша у процес становлення та формування РУП, УСДРП;
- висвітлити громадську та політичну діяльність М. Порша у роки третьочервневої реакції та Першої світової війни;
- на основі аналізу науково-публіцистичної спадщини М. Порша обґрунтувати тезу про національно-державницьку позицію політика;
- дослідити участь М. Порша у національно-визвольній боротьбі українського народу 1917 – 1921 рр.

Методологічною основою роботи є принципи історизму та об'єктивності, що дозволили всебічно проаналізувати громадсько-політичну діяльність М. Порша. При написанні дисертації були використані загальнонаукові та спеціально-історичні методи, зокрема конкретно-пошуковий (аналіз і систематизація джерел з проблеми), а також біографічний, хронологічний. Метод персоналізації дозволив визначити особистий внесок політика в український національно-визвольний рух перших двох десятиріч XX ст.

Наукова новизна дисертації полягає у тому, що в ній вперше проаналізовано і узагальнено громадсько-політичну діяльність М. Порша протягом 1900-1921 рр. Уточнено біографічні факти, висвітлено маловідомі аспекти громадсько-політичної діяльності політика.

Уведено в науковий обіг значну кількість маловідомих і невідомих архівних матеріалів, а також публіцистичні твори політика. З'ясовано, що завдяки позиції М. Порша РУП у теоретичних та практичних аспектах набула соціал-демократичних рис. Розкрито природу суперечностей між М. Поршем та опонентами по РУП, УСДРП (Д. Антонович, В. Винниченко). Доведено, що М. Порш під час партійної кризи (1907 – 1910 рр.) відстоював старі методи діяльності партії, а також охарактеризована його діяльність в українському кооперативному русі. Досліджено внесок М. Порша у формування підвалин української державності у 1917 – 1921 рр., а саме у військовому та дипломатичних аспектах. Спростовано поширену в історіографії тезу, що М. Порш до кінця своєї політичної діяльності був прихильником автономістських поглядів.

Практичне значення дисертації полягає у тому, що її положення, фактичний матеріал, висновки та узагальнення можуть бути використані для підготовки

вузівських курсів з історії українського суспільно-політичного руху початку ХХ ст.; узагальнювальних праць з історії України, біографістики; історії дипломатії українських національних урядів, військової історії України.

Апробація результатів дисертації. Основні результати та висновки дисертації обговорювалися на конференції „Дні науки НаУКМА” 24 – 28 січня 2005 р.; на міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених „Шевченківська Весна. Сучасний стан науки: досягнення, проблеми та перспективи розвитку” (Київ, 10-11 березня 2005 р.); на Всеукраїнській науковій конференції „Українська історична біографістика: забуте і невідоме” (Тернопіль, 25 – 26 травня 2005 р.), а також на IV Міжнародній науково-практичній конференції „Динаміка наукових досліджень – 2005” (Дніпропетровськ, 20 – 30 червня 2005 р.).

Публікації. Результати дисертаційного дослідження викладені у семи наукових статтях у фахових виданнях, які входять до переліку ВАК України.

Структура дисертації обумовлено логікою розкриття теми, специфікою теми і завдань та характером дослідження. Загальний обсяг дисертації становить 191 сторінку, у тому числі основний текст 158 сторінок, список використаних джерел і літератури 23 сторінки (266 найменування).

Основний зміст дисертації

У першому розділі “Історіографія та джерельна база дослідження” аналізується історіографічна традиція та характеризуються джерела роботи.

У нагромадженні знань про діяльність М. Порша можна виділити декілька історіографічних періодів. Перший охоплює час від утворення РУП, УСДРП до національно-революційних подій 1917 р. Дореволюційна доба породила живий відгук українських дослідників і публіцистів до національних проблем. Історіографія теми започаткована 1907 р. рецензією С. Петлюри на статтю М. Порша „Автономія України в світлі „соціал-демократичної критики”¹, яка була позитивною. Спроби осмислення суті й особливостей РУП і УСДРП зробили в своїх працях учасники політичного руху А. Жук (криптонім А. А-ко), В. Дорошенко². У цих роботах говориться про приналежність М. Порша до української соціал-демократії.

Другий історіографічний період охоплює 1917 – кінець 1920 рр. Цей час приніс певну розкутість наукової думки і був позначений тим, що вітчизняні дослідники продовжували дослідження політичної історії українських партій. Це так звана „партійна історіографія” – невеликі нариси з історії політичних партій,

¹ Петлюра С. „М. П-Ш. Автономія України в світлі „соціал-демократичної критики”. Відповідь П. Лукашевичу. Відбиток з 4-го числа „Вільної України” Спб. 1906 // Літературно-Науковий Вісник. – 1907. – Т. 37. – Кн.1. – С. 182 – 185.

² А-ко А. Соціалістичні організації на Україні. Українська соціально-демократична робітничка партія // Праця. – 1909. – Ч.1. – С. 23 – 34; Він же. Короткий нарис партійної історії // Наш голос. – 1911. – Ч.6 – 8. – С. 277 – 294; Дорошенко В. Українство в Росії. Новіші часи. – Відень, 1916. – 116 с.

написані їхніми активними діячами і опубліковані в роки національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр. Серед цих розробок можна виділити праці П. Гайдалемівського, В. Степанка, Я. Довбищенка³. Ці автори ставили за мету ознайомити рядових членів партії і громадськість з основними етапами становлення та розвитку партії, її програмними засадами, тому, звісно, постагі М. Порша не приділяли значної уваги, а обмежувалися тільки згадками про нього.

Серед вітчизняних видань у 1920-і роки з'явилися праці, присвячені українським партіям в Російській імперії. Це насамперед кілька монографій та статей, що висвітлювали історію РУП, УСДРП. Серед них варто виокремити дослідження О. Гермайзе, П. Бензді, А. Ріша, А. Дучинського. Зокрема, О. Гермайзе у своїй статті⁴ і монографії⁵ розглядав заснування і діяльність РУП, її ідейну еволюцію. Щоправда, у цих працях він обмежився лише згадками про М. Порша. Це можна пояснити широким колом проблем, які розглядає автор, а також тим, що його дослідження були опубліковані в роки утвердження сталінізму. Відповідним чином це позначилося і на дослідженні П. Бензді⁶, який розглядав історію українського соціалістичного та соціал-демократичного рухів. Участь М. Порша в переговорному процесі про об'єднання з “Спілкою” висвітлено у праці А. Ріша⁷.

Деякі епізоди революційної діяльності М. Порша висвітлив А. Дучинський⁸. Він стисло зупинився на діяльності партійного осередку РУП на Полтавщині, який очолював М. Порш до 1904 р. Зокрема, висвітлив агітаційно-пропагандистську роботу М. Порша, розповсюдження ним партійної літератури серед населення (переважно сільського), складання чернеток відозв від імені РУП до інтелігенції, розробку національного питання та теорії марксизму.

Серед праць цього історіографічного періоду виділяється праця В. Дорошенка. Зокрема, він у короткій інформаційно-аналітичній розвідці⁹, характеризує М. Порша як амбітного лідера партії і пов'язує з його іменем процес розбудови і зміцнення

³ *Степанюк В., Довбищенко Я.* З історії українського соціально-демократичного руху (1900-1918 рр.). – Харків, 1918. – 37 с; *Гайдалемівський П.* Українські політичні партії. Їх розвиток і програми. – Зальцведель, 1919. – 44 с.

⁴ *Гермайзе О.* 25-ліття Революційної Української партії // Життя й революція. – 1925. – №3. – С. 20 – 24.

⁵ *Гермайзе О.* Нариси з історії революційного руху на Україні. Революційна Українська Партія (РУП). – Х., 1926. – 322 с.

⁶ *Бенздя П.* До історії революційного руху на Україні // Життя і революція. – 1926. – №11. – С. 82 – 89.

⁷ *Ріш А.* Очерки по истории украинской социал-демократической „Спільки“. – Х., 1926. – 133 с.

⁸ *Дучинський А.* Революційна Українська Партія (РУП) на Полтавщині за архівними матеріалами 1900 – 1905 років // За сто літ: Матеріали з громадського й літературного життя України XIX і початків XX ст. – К., 1928. – Кн. 2. – С. 283 – 320.

⁹ *Дорошенко В.* Революційна Українська Партія (1900 – 1905 рр.): Нарис з історії української соціал-демократичної партії. – Л. – К., 1921. – 38 с.

РУП після арештів у 1903 р. Дослідник вважає, що автором партійних програм РУП був М. Порш. Суперечності між М. Поршем та Д. Антоновичем В. Дорошенко пояснював амбіціями обох політиків.

Третій історіографічний період охоплює початок 1930-х – 1991 рр. Вітчизняна історіографія, сповідуючи марксистську методологію дослідження національного руху, не приділяла значної уваги його визначним діячам, навішуючи їм ярлики. Не минуло це і М. Порша. Згадана тенденція яскраво простежується в статтях, монографіях, В. Сарбея, Ю. Гамрецького, П. Шморгуна, І. Кураса, О. Юрченко¹⁰. Такий підхід також наявний у довідково-енциклопедичних виданнях, працях з історії УРСР¹¹.

Цю прогалину заповнили праці дослідників еміграції. У цей час з'явилися роботи, які висвітлюють події національно-визвольних змагань 1917 – 1921 рр. Серед них можна виділити двотомну працю Д. Дорошенка „Історія України 1917 – 1923”. У першому томі, присвяченому добі Центральної Ради¹², автор фрагментарно відтворив діяльність М. Порша у період 1917 – 1918 рр. Маючи відмінні від М. Порша ідеологічні погляди, Д. Дорошенко позитивно характеризував діяльність політика.

У 1942 р. І. Мазепа видав тритомник „Україна в огні і бурі революції 1917–1921”¹³. Дослідник серед когорти видатних тогочасних діячів УСДРП виділяє постать М. Порша. На основі фактичного матеріалу І. Мазепа загалом позитивно оцінює діяльність М. Порша і подає короткі біографічні відомості про нього.

Варто зауважити, що діяльність М. Порша, серед дослідників діаспори оцінювалася неоднозначно. Зокрема, П. Мірчук у працях „Від Другого до Четвертого універсалу”, „Українсько-московська війна (1917-1919)”¹⁴ звинувачував

¹⁰ Сарбей В. Г. Критика В. І. Леніним буржуазно-націоналістичної концепції лідерів УСДРП та її історіографічне значення // Український історичний журнал. – 1966. – № 3. – С. 53 – 59; Гамрецький Ю. М. До питання про тактику більшовиків щодо Центральної Ради в листопаді 1917 р. // Український історичний журнал. – 1965. – № 3 – С. 65 – 77; Шморгуна П. М. Українське мелкобуржуазне партії РУП (УСДРП) и «Спілка» в революції 1905 – 1907 гг. // Научная сессия по истории первой русской революции 1905 – 1907 гг.: Тезисы сообщений. – М., 1965. – С. 20 – 40; Курас И. Ф. Торжество пролетарского интернационализма и крах мелкобуржуазных партий на Украине. – К., 1978. – 314 с; Він же. Повчальний урок історії (Ідейно-політичне банкрутство Української соціал-демократичної робітничої партії). – К., 1986. – 183 с; Юрченко О. Ліві з УСДРП // Вітчизна. – 1970. – №. 10 – С. 160-171.

¹¹ Украинская социал-демократическая рабочая партия // Украинская советская энциклопедия. – К., 1984. – Т. 11. – Кн. 1. – С. 371; Революционная украинская партия // Украинская советская энциклопедия. – К., 1984. – Т. 11. – Кн. 1. – С. 211; *Історія Української ССР* в десяти томах. – Т. 5. – Україна в період імперіалізму (початок ХХ в.). – К., 1983. – С. 80, 419.

¹² Дорошенко Д. Історія України. 1917 – 1923: У 2-т. – Ужгород, 1932. – Т. 1. Доба Центральної Ради. – 437 с.

¹³ Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917 – 1921. – Прага, 1942. – Т. 1. Центральна Рада – Гетьманат – Директорія. – 212 с.

¹⁴ Мірчук П. Від Другого до Четвертого універсалу. – Торонто, 1955. – 70 с., Українсько-московська війна 1917 – 1919. – Торонто, 1957. – 80 с.

українських соціал-демократів і особисто М. Порша у знищенні українського війська, а саме: демобілізації військ, скасуванні військових звань, формуванні військ на міліцейській основі. Слід зазначити, що в деяких моментах критика була справедливою.

П. Феденко у своїй праці „Ісак Мазепа – борець а волю Україні”¹⁵ виділяв М. Порша як найбільш політично „освіченого із загальною підготовкою”, який, проте, на події української революції 1917 – 1921 рр. суттєво не впливав. Це автор пояснював браком „персональної відваги, чи його нахилом до вигідного життя”, а також співпрацею із радянською владою. Але ці твердження не відповідали дійсності. У своїй наступній роботі П. Феденко¹⁶ показав причини суперечностей між П. Поршем та Д. Антоновичем, а також внесок М. Порша в розбудову РУП, УСДРП.

Перша стаття, цілком присвячена діяльності М. Порша, була підготовлена його соратником по партії А. Жуком у 1944 р. (у зв’язку зі смертю М. Порша). Вона мала з’явитися у календарі „Дніпро”, але з невідомих причин так і не була опублікована. Лише 1962 р. стаття майже без змін вийшла в „Сучасності” до 85-річчя з дня народження М. Порша¹⁷. У National archive of Canada (NAC) зберігається чернетка цієї статті під назвою „Пам’яті Миколи Порша, будівничого РУП – УСДРП (сторінка з недавньої української історії з нагоди 85-ліття його народження і 18-ліття смерті)”¹⁸. А. Жук окреслив найважливіші етапи діяльності та еволюцію поглядів М. Порша: від марксиста до національно-демократичного діяча; від засудження співпраці із несоціалістичними органами друку й установами до активного включення в український кооперативний рух, одним із провідників якого він був у 1912 – 1916 рр. Однак у ній не висвітлено багато питань, що стосуються громадсько-політичної діяльності М. Порша, особливо у 1917 – 1920 рр., помилково трактуються деякі події.

З проголошенням незалежності України починається четвертий період у вивченні громадсько-політичної діяльності видатного діяча українського соціал-демократичного руху. Українська історіографія стала на позиції об’єктивності та історизму.

Серед сучасних досліджень можна виділити монографію В. Головченка¹⁹, присвячену процесу зародження, формування та еволюції українського соціал-демократичного руху в Російській імперії до 1914 р. Опрацювавши значний масив

¹⁵ Феденко П. Ісак Мазепа борець за волю України. – Лондон, 1954. – 228 с.

¹⁶ Він же. Український рух у 20 столітті. – Лондон, 1959. – 267 с.

¹⁷ Жук А. Пам’яті Миколи Порша (1877 – 1944) (З нагоди 85-ліття з дня народження) // Сучасність. – 1962. – №1. – С. 52 – 66.

¹⁸ National archive of Canada A. Zhuk Collection MG30C167. – Vol. 3. – Fil. 46.

¹⁹ Головченко В. Від „Самостійної України” до Союзу визволення України: нариси з історії української соціал-демократії на початку ХХ ст. – Х., 1996. – 190 с.

архівів, в основному – фонд А. Жука²⁰, автор окреслив місце М. Порша серед чільних діячів УСДРП. Зокрема, він звертав увагу на організаційні моменти діяльності М. Порша 1904 – 1905 рр., а також на суперечки між ним і Д. Антоновичем щодо національного питання. Дослідник піддавав сумніву причетність М. Порша до програмних документів РУП, УСДРП.

Обстоювання М. Поршем автономії України висвітлено в дисертаційному дослідженні О. Тимошенко²¹, у монографії С. Телешуна і колективному дослідженні В. Колесника, О. Рафальського та О. Тимошенко²², у статтях А. Заводовського та І. Михальського²³. Дослідниця О. Тимошенко, аналізуючи теоретичний розробок М. Порша в галузі національного питання, дійшла висновку, що лідер УСДРП непохитно стояв на позиціях національно-територіальної автономії України.

Автори колективної монографії „Шляхом національного відродження: національне питання в програмах та діяльності українських партій Наддніпрянщини 1900 – 1907” продовжили розглядати окреслені у праці В. Головченка питання, зробивши головний акцент на національному аспекті у програмах українських партій, а також детально проаналізували автономістичну концепцію, запропоновану М. Поршем.

Поряд із монографіями, які висвітлюють різні аспекти державотворення першої половини ХХ ст., з'являються біографічні довідники й енциклопедичні видання, в яких подається інформація про М. Порша²⁴.

У другій половині 1990-х – на початку 2000-х рр. були опубліковані статті про діяльність РУП²⁵ в яких розглядаються окремі епізоди партійного будівництва

²⁰ Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі ЦДАВОВУ). – Ф. 3807.

²¹ Тимошенко О. Національне питання в програмах та діяльності українських партій на початку ХХ ст.: Дис. ... канд. іст. наук. – К., 1997. – 226 с.

²² Телешун С. Національне питання в програмах українських політичних партій в кінці ХІХ – на початку ХХ століття. – К., 1996. – 130 с; Колесник В. Ф., Рафальський О. О., Тимошенко. Шляхом національного відродження: національне питання в програмах та діяльності українських партій Наддніпрянщини 1900 – 1907. – К., – 1998. – 226 с.

²³ Заводовський А. Ідея майбутньої української державності в соціал-демократичній пресі Наддніпрянщини початку ХХ ст. // Політологічний вісник. – 2001. – № 8. – С. 110-118; Михальський І. Твори партійних лідерів та провідних діячів українського національного руху кінця ХІХ – початку ХХ ст. як джерело з історії українських політичних партій // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. Збірник наукових праць. – У 2-х ч. – К., 2003 – Частина 2. – С. 82 – 97.

²⁴ Верстак В., Осташко Т. Діячі Центральної Ради. Біографічний довідник. – К., 1999. – С. 149 – 151; Стрельський Г. Українська дипломатія національно-державного відродження (1917 – 1920 рр.): Біографічний довідник. – К., 2000. – С. 29; Довідник з історії України (А-Я) / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доопр., і доповн. – К., 2002. – С. 612 – 613; *Енциклопедія українознавства*. – Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові, 1996. – Т. 6. – С. 2273.

²⁵ Гусев В. До століття заснування Революційної української партії // Політологічний вісник. – 2001. – № 8. – С. 78 – 86; Солдатенко В., Кривошея В. Революційна Українська Партія // Віче. – 1998. – № 1. – С. 128 – 140.

очолованого М. Поршем і його як одного з її лідерів. Зокрема, В. Верстюк, Т. Острашко²⁶, В. Солдатенко і Т. Бевз²⁷ окреслили і проаналізували основні періоди діяльності політика.

Серед дисертаційних досліджень, можна назвати роботи В. Головченка, Л. Зінкевича, І. Барвінської, О. Бобина, В. Соловійової²⁸. Згадані автори розглядали фрагментарно окремі періоди діяльності М. Порша.

Отже, дослідниками протягом тривалого часу була проведена значна робота з вивчення громадсько-політичної діяльності М. Порша, але досі ця проблема не була предметом спеціального комплексного дослідження. Саме це зумовило вибір теми роботи.

Джерельну базу становлять архівні неопубліковані та опубліковані документи, публіцистичні твори політика. Архівні джерела умовно можна поділити на актові матеріали державних та громадських установ і джерела особового походження, (Української Центральної Ради, Української Народної Республік, Ради Народних Міністрів УНР, Міністерства закордонних справ УНР, а також документи партійних організацій, тобто РУП, УСДРП) значна частина яких зберігається у Центральному державному історичному архіві України в м. Києві (ЦДІАУ), ЦДАВОВУ, Центральному державному архіві громадських об'єднань (ЦДАГО), Державному архіві м. Києва (ДАК), Державному архіві Полтавської області (ДАПО), НАС.

Матеріали щодо початкової громадсько-політичної діяльності М. Порша виявлені в ЦДАВОВУ. Так, у фонді 3807 містяться матеріали, що висвітлюють політичну діяльність М. Порша від утворення РУП до III з'їзду УСДРП а саме: протоколи, резолюції, постанови з'їздів РУП, УСДРП, листування з однопартійцями на політичні теми. Вони також дають можливість простежити шлях М. Порша до лідерства в партії, ілюструють ідейні та організаційні розбіжності між М. Поршем та деякими членами партії, а також його внесок у розбудову РУП, УСДРП, позицію

²⁶ *Верстюк В., Острашко Т.* Політик, посол, вчений (М. Порш) // Історичний календар. – К., 1999. – Випуск п'ятий. – С. 308 – 309.

²⁷ *Солдатенко В., Бевз Т.* Микола Порш – лідер українських соціал-демократів // Історія України. – 1997. – № 44. – С. 4–5; 1998. – № 4. – С. 3.

²⁸ *Головченко В.* Ідейне становлення української соціал-демократії та еволюція її поглядів та шляхи і перспективи визвольної боротьби (кінець XIX – початок XX ст.).: Дис. ... д-ра іст. наук. – К., 1998. – 367 с; *Зінкевич Л.* Розпад російської армії та український військовий рух в умовах національної революції на Україні (березень 1917 – лютий 1918): Дис. ... канд. іст. наук. – Львів, 1995. – 180 с; *Барвінська І.* Українсько-німецькі відносини 1917-1920 рр.: Дис. ... канд. іст. наук. – Одеса, 2001. – 211 с; *Бобина О.* Діяльність української соціал-демократичної партії в умовах української національно-демократичної революції 1917-1920 рр.: Дис. ... канд. іст. наук. – К., 1993. – 200 с; *Соловійова В.* Дипломатичні представництва Української Народної Республіки в країнах Центральної Європи за доби Директорії (1918-1920 рр.): Дис. ... канд. іст. наук. – Запоріжжя, 1999. – 180 с.

лідера українських соціал-демократів щодо національного питання і його взаємовідносини із РСДРП і „Спілкою”.

Участь М. Порша в національно-визвольних змаганнях 1917 – 1921 рр. відображена в таких фондах. У ф.1076 (Генеральний секретаріат з військових справ, м. Київ) зберігаються накази, розпорядження по військовому міністерству, підписані М. Поршем. Протоколи засідань експортної комісії по збіжжю та товарообміну споживчими товарами, які охоплюють період 30 березня – 17 квітня 1917 р., виявлені у ф. 1118. Вони ілюструють переговорний процес і показують на яких позиціях стояв М. Порш.

Досить цінними є матеріали, що висвітлюють дипломатичну діяльність М. Порша. Основний їх масив зосереджено у фондах 3619, 3696: це звіти посольства про міжнародну ситуацію, внутрішню і зовнішню політику Німеччини, листування М. Порша із МЗС УНР, інформація про гетьманських політичних діячів проекти виходу із кризи УНР, документи про ліквідацію військово-санітарної місії та передачу її справ посольствам та ін.

У ЦДАГО знаходяться документи ЦК УСДРП, які відсутні в інших архівах, зокрема партійні програми РУП, до укладання яких був причетний М. Порш (ф.266).

Серед фондів ЦДІАУ (ф. 274, 275, 705) департаменту жандармерії містяться донесення і повідомлення про політичну неблагонадійність М. Порша. Доповідні записки дають змогу проаналізувати його участь в РУП –УСДРП протягом 1903 – 1910 рр. Також подано його зовнішні характеристики. Частково доповнює жандармський нагляд за лідером РУП, УСДРП справа із ДАПО (ф. 138).

Особова справа студента університету св. Володимира М. Порша зберігається в ДАК ф. 16. У ній подано відомості біографічного характеру, вказані причини звільнень із університету. Крім того, в цьому архіві є матеріали, що висвітлюють участь М. Порша в кооперативному русі, а саме: протоколи засідань кооперативної секції Всеросійської виставки в Києві, проекти програм і наказів всеросійського кооперативного з'їзду, листування з діячами кооперативних організацій (ф. 161).

Частина неопублікованих матеріалів, що висвітлюють деякі епізоди громадсько-політичної діяльності М. Порша, зберігаються у фонді Андрія Жука в НАС. Формування цього фонду і його історію висвітлили М. Палієнко, І. Срібняк, І. Гирич.²⁹ Завдяки М. Момрику автору вдалося отримати й опрацювати чотири справи з цього фонду.

У НАС міститься 26 листів М.Порша до А. Жука, написаних упродовж 1908 – 1913 рр. (vol. 4, fil. 7). Вони висвітлюють причини та шляхи виходу із партійної кризи (II пол. 1907 – 1910 рр.), видавничі питання, літературну діяльність „Слова”

²⁹ Палієнко М., Срібняк І. Матеріали колекції Андрія Жука Національного архіву Канади як джерело вивчення історії України // Спеціальні галузі історичної науки: Збірник на пошану Марка Яковича Варшавчика. – К., 1999. – С. 168-175; Гирич І. Канадський архів Андрія Жука // Молода нація. – 2002. – №3. – С. 168 – 176.

(до редакції якого входив М. Порш), кооперативний рух. Загалом опрацьовано 27 фондів, 77 справ, 6 державних архівів України та Канади. Частина з них запроваджується у науковий обіг вперше.

Значна частина документів з проблеми дослідження опублікована в документальних збірниках. Серед них можна виділити двотомний збірник документів та матеріалів³⁰ в якому висвітлюється державотворча діяльність М. Порша у період національно-визвольних змагань 1917-1921 рр.

Цінним джерелом для цієї роботи є періодичні видання, на сторінках яких М. Порш публікував свої науково-публіцистичні статті. Значна їх частина пізніше вийшла окремими працями, в яких висвітлюються економічні, статистичні і національні питання. Це – „Праця”, „Вільна Україна”, „Слово”, „Рада”, „Робітничка газета”, „Літературно-науковий вісник”, „Украинская жизнь”, „Записки українського наукового товариства”, „Україна”.

Важливим джерелом пізнання особистості М. Порша, осмислення його дій є мемуари та твори політика, а також спогади сучасників³¹.

Отже, дослідження ґрунтується на достатньому колі джерел, аналіз яких дає можливість достовірного і неупередженого розкриття теми.

У другому розділі “Участь М. Порша у створенні та діяльності українських партій: РУП, УСДРП (1900-1907)” розглядається партійна діяльність, лідера РУП, УСДРП.

Із утворенням РУП М. Порш очолює партійний осередок під назвою „Вільна громада РУП на Полтавщині”. Під керівництвом М. Порша Вільна Громада проводить агітаційну роботу серед місцевого населення, переважно у західних районах Полтавщини.

В Лубнах він розповсюджує серед селян партійні видання і складає чернетки відозв від імені РУП до народних учителів, а також займається теоретичними студіями питань марксизму, народного господарства та національних відносин.

³⁰ *Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: У 2-х т. – К.: Наукова думка, 1996. – Т. 1: 4 березня – 9 грудня 1917 р. – 558 с; 1997. – Т. 2: 10 грудня 1917 р. – 29 квітня 1918 р. – 421 с.*

³¹ *Порш М.* На спільному шляху // Симон Петлюра в молодості. Збірка споминів (під редакцією А. Жука). – Л., 1936. – С.31–54; *Порш М.* Про автономію України. – К.: „Знання то сила”. – 1913. – 45 с; *Чацький М.* Наші організаційні завдання // На теми дня. – 1910. – С. 23 – 46; *Чацький М.* Сучасний момент в життю української нації і завдання української соціал-демократії // На теми дня. – 1910. – С. 1 –17; *Коллард Ю.* Спогади юнацьких днів 1897-1906: Українська студентська громада в Харкові і революційна українська партія (РУП). – Торонто, 1972. – 234 с; *Галаган М.* З моїх споминів (80-ті роки до світової війни). – Львів, 1930. – 228 с; *Могиланський Н.* Трагедія України // Революція на Україні по мемуарам белых. – М.-Л., 1930. – С. 115-135; *Скоронадський П.* Спогади. – Київ-Філадельфія, 1995. – 198 с; *Петрів В.* Спомини з часів української революції (1917 – 1921). – Л.,1927. – Частина 1: До Берестейського миру. – 83 с. та ін.

У грудні 1902 р. у Києві відбувся Перший з'їзд РУП, на якому М. Порш представляв Вільну Громаду з Лубенщини. На форумі М. Порш підтримав діяльність редакційного комітету, видання партійного часопису „Селянин”, а також новий склад ЦК РУП, до якого увійшли Д. Антонович, Є. Голіцинський, В. Козиненко, М. Ткаченко та В. Винниченко.

Конкуренція із загальноросійськими партіями підштовхнула керівників РУП до розроблення партійної програми. До цього процесу активно долучився і М. Порш, який був одним із авторів „Нарису програми Революційної Української партії”. Організаційна та агітаційна робота РУП у 1903 р. викликала значне занепокоєння російської імперської влади. Свідченням цього є каральні операції департаменту поліції, наслідком яких стало повне знищення основних осередків партії. Діяльність М. Порша також потрапила в поле зору жандармерії. Арешти членів РУП значно послабили організацію, тому на початку 1904 р. М. Порш, перебравшись до Києва, очолив місцеву Вільну Громаду. Новому лідеру партії довелося відбудовувати обидві організації – Центральний Комітет і Київську Вільну Громаду.

Він виробив проект партійної програми, в якій значне місце відводилось національному питанню, підготував два цикли систематичних лекцій з історії й теорії робітничого руху з докладним конспектом та покажчиком літератури до кожного (один – для майбутніх агітаторів, а другий – для пропагандистів), зорганізував гуртки для студентів і курсисток, де читав згадані лекції. Йому належала ідея організації так званих „бірж” для вуличної партійної агітації серед фабричного робітництва.

Нововведення М. Порша дали свої результати. Так, у Київській Вільній Громаді РУП було утворено три пропагандистські гуртки, які налічували 18 робітників, під впливом яких перебувало 40 осіб. Для гуртків пропагандистів та агітаторів було створено дві бібліотеки. Багато зусиль докладав М. Порш до залучення РУП у міжнародний соціал-демократичний рух, однак безрезультатно.

Внаслідок нововведень М. Порша протягом 1904-1907 рр. РУП, УСДРП за персональним складом набула винятково українського національного характеру, а національне питання в діяльності партії стало провідним. Ці зміни мали як позитивне, так і негативне значення. Значна частина членів Закордонного Комітету РУП (М. Меленевський, подружжя Голіцинських, О. Скоропис-Йолтуховський), перебуваючи під впливом російської соціал-демократії, стали в опозицію до М. Порша. Вони мали намір реформувати партію шляхом вилучення з її програмних засад національного питання і перетворення її на осередок РСДРП. Тому новий курс М. Порша видавався їм націоналістичним, шкідливим для всієї соціал-демократії. Крім того, велась боротьба між М. Поршем та Д. Антоновичем за керівництво у партії.

Завдяки позиції М. Порша на Другому з'їзді РУП (грудень 1905 р.) було змінено назву партії на УСДРП, відбувся перехід партії на соціал-демократичні засади. Про

це яскраво свідчать програмні документи, до яких він мав причетність. М. Порш як лідер УСДРП розв'язував найважливіші питання, які поставали перед партією: фінансові, забезпечення літературою тощо.

Таким чином, М. Порш зробив вагомий внесок у процес ідейного та організаційного становлення РУЦ, УСДРП, став їх провідним теоретиком і визначним лідером.

У третьому розділі “Політична та громадська діяльність М. Порша в роки третьочервневої реакції та Першої світової війни” висвітлюються причини партійної кризи, шляхи її подолання, участь М. Порша в українському кооперативному русі, розробка ним національного питання.

Третьочервнева реакція значно ускладнила діяльність УСДРП, яка зазнала масових арештів. Проте М. Порша вони обминули. Більшість партійних керівників з метою уникнення репресій змушена була виїхати до Львова, де 4 липня 1908 р. створили Закордонну Групу УСДРП. Серед них були В. Винниченко, Д. Донцов, А. Жук, В. Степанківський та ін. Між М. Поршем та „емігрантами” виникли розбіжності щодо політики партії, які призвели до партійної кризи.

Львів'яни виступили проти традиційних форм керівництва партії і вимагали тактичних і програмних змін, а саме: використання всіх легальних можливостей у партійній роботі на місцях; співпраці з демократичними партіями та просвітницько-економічними організаціями; участі в кооперативному русі. На противагу львів'янам, М. Порш із своїми соратниками створив на початку 1910 р. у Львові офіційний партійний орган – „Робітник”, який відстоював традиційні форми діяльності партії. Крім того, за сприянням М. Порша були опубліковані дві відозви, в яких критикувалися дії опонентів. Для виходу партії з кризи М. Порш пропонував провести ряд організаційних заходів. Зокрема, він вважав, що партія повинна бути нелегальною, як і будь-яка соціал-демократична організація тогочасної Росії, оскільки її до цього спонукають суспільно-політичні умови та політичні завдання.

Для зміцнення партійної єдності, як вважав М. Порш, водночас із ЦК, потрібно створити Центральний Орган, основними функціями якого мали бути розвиток основ партійної політики, творення ідейної єдності партії. А для цього пропонував відновлювати старі і створювати нові партійні осередки.

Створення місцевих організацій, на думку М. Порша, мало ґрунтуватися на самодіяльності робітництва, якому не слід чекати допомоги з боку інтелігенції. Однак запропоновані вище організаційні заходи не сприймалися більшістю членами партії і тому не були підтримані.

Дотримуючись старих форм керівництва партією, М. Порш не міг знайти підтримки в більшій частині партійців (А. Жука, В. Винниченка та ін.), які по-своєму бачили шляхи розв'язання найважливіших партійних завдань. Намагання М. Порша нейтралізувати дії внутрішньопартійної опозиції зазнали поразки і це призвело до відходу від керівництва партією. М. Порш залучався до роботи

українського наукового товариства в Києві (1911-1912 рр.), щоб популяризувати українське робітниче питання на науковому рівні.

Обстоюючи національне питання, М. Порш обґрунтував концепцію автономії України, виходячи із соціально-економічних чинників. Головною тезою автора було те, що централізаторська політика Росії гальмувала соціально-економічний розвиток України. До компетенції автономної влади повинна була входити загальнонародна, вища і професійна освіта. У господарському житті під українську юрисдикцію мали переходити сільськогосподарські та фінансові справи. До функцій центральної влади М. Порш відносив захист загальнодемократичних свобод та прав людини, а також видання цивільних, торговельних, карних законів, військові справи, управління митницями і їх доходами, поштою. Головне завдання центральної влади, на думку автора, розв'язання „непорозумінь та незгод між окремими країнами держави, коли вони самі не зможуть порозумітись”.

Виконання всіх цих функцій М. Порш покладав на запропоновану систему органів влади в автономній Україні. Найвища законодавча влада за концепцією М. Порша повинна була належати Сейму, до якого обирати і міг бути обраним може громадянин, який досяг 18 років. Вибори до Сейму проводяться через кожні два роки, а Сейм, у свою чергу, повинен був збиратися щороку для розробки законів.

Протягом 1912-1916 рр. М. Порш активно включився в роботу українського кооперативного руху, а саме: діяльність в товаристві „Наша кооперація”, брав участь в організаційних заходах проведення Другого Всеросійського кооперативного з'їзду, який відбувся в Києві (серпень 1913 р.).

Отже, громадсько-політична діяльність М. Порша в умовах третьочервневої реакції та Першої світової війни характеризувалася намаганням вирішити партійну кризу. Саме в цей період він створив концепцію автономії України у складі Російської федерації, брав участь в українському кооперативному русі.

У четвертому розділі “М. Порш у суспільно-політичному житті доби національно-визвольних змагань (1917-1921 рр.)” показана партійна, державотворча діяльність М. Порша на посадах Генерального секретаря праці, військових справ, голови комісії для підписання економічного договору з країнами Четвертого союзу, посла УНР в Берліні.

На початковому етапі національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. М. Порш підтримував політику Української Центральної Ради та Генерального секретаріату. Але реалії життя продемонстрували їх нездатність вирішити найважливіші державні питання. Тому М. Порш вважав, що УЦР повинна передати естафету новому представницькому органу. Як активний член УСДРП, М. Порш, крім роботи в партійних з'їздах, брав активну участь у багатьох агітаційних кампаніях київської організації УСДРП, (наприклад мітингах-концертах, читання лекцій).

1 листопада 1917 р. М. Порш долучився до роботи в Генеральному секретаріаті, його було призначено Генеральним секретарем праці. Йому довелося розв'язувати широкий спектр питань, значну увагу приділяючи робітничому питанню. З перших днів роботи в Генеральному Секретаріаті М. Порша хвилювали військові питання тому не випадково його призначили 18 грудня 1917 р.

Генеральним секретарем військових справ. Першочерговими кроками діяльності нового міністра були кадрові перестановки. Кадрова політика М. Порша викликала невдоволення у вищого офіцерського складу.

Військова діяльність М. Порша характеризувалася такими рисами: відсутністю дієвої концепції державного будівництва української армії, а також військової тактики у боротьбі з більшовиками; намаганням організувати оборону України від більшовиків на засадах найманого війська, відкидаючи принцип регулярної армії; законодавчою діяльністю у військовій галузі; кадровими перестановками; продовженням політики українізації, особливо у грудні 1917 р. На жаль, М. Поршу бракувало досвіду і часу.

Згідно з умовами Брестського мирного договору УНР повинна була у ході переговорів укласти економічний договір, підписання якого було доручено державній комісії з товарообміну, яку з української сторони очолював М. Порш. Очолована ним комісія, провела протягом березня – квітня 1918 р. 32 пленарні засідання, із яких 4 – спільно із представниками центральних держав. У нелегкому переговорному процесі, М. Порш прагнув максимально відстоювати інтереси УНР.

На початку 1919 р. його було призначено послом УНР в Берліні. Йому вдалося налагодити стосунки з представниками антантських кіл. Завдяки його дипломатичній діяльності посольство УНР в Берліні стало своєрідним координуючим центром української дипломатії у Західній Європі.

Саме йому належить ініціатива створення центру за кордоном, який би координував діяльність українських посольств і місій. М. Поршу як дипломату довелося розв'язувати багато політичних питань, які не були в його компетенції – збір військової інформації, відомостей про діячів російської еміграції, які вороже ставилися до УНР.

Найголовнішим завданням у своїй дипломатичній діяльності М. Порш вважав “здобути якнайбільший вплив на всі німецькі круги і сили та використати їх у найкорисніший спосіб для української політики”. Причину міжнародних невдач УНР вбачав у відсутності консолідації внутрішніх сил.

Відстежуючи внутрішню ситуацією в УНР, М. Порш пропонував шляхи розв'язання внутрішніх і зовнішніх проблем. Зокрема, на його переконання, Директорія повинна була зайняти чітку антибільшовицьку позицію, а також скликати парламент, прийняти найважливіші державні закони, відстоювати ринкові засади в економічній сфері. Західний вектор зовнішньої політики УНР розчарував М. Порша і тому він вважав покладатися на власні сили у боротьбі за незалежність УНР. Непорозуміння із керівництвом Директорії, а також підписання Варшавського договору змусили М. Поршу подати у відставку, яка була прийнята МЗС УНР 16 березня 1921 р.

Таким чином, М. Порш активно вкловився у процес державотворення. Звичайно, М. Поршу не вдалось уникнути помилок, як і тогочасній українській політичній еліті, яка перебувала під впливом соціалістичних ідей. Однак намагання розв'язувати складні тогочасні державні проблеми заслуговують на увагу.

У висновках підсумовуються положення, що виносяться на захист:

– З’ясовано, що історіографія дослідження діяльності політика започаткована ще за життя М. Порша. На сьогоднішній день нагромаджено значну кількість різноманітних за характером і змістом історіографічних досліджень, які так чи інакше висвітлюють дану проблему або частково розкривають її. Досі немає комплексного системного дослідження цієї проблеми. Процес нагромадження знань про громадсько-політичну діяльність М. Порша дозволяє виділити чотири періоди в історіографії: дореволюційний; 1917–кінець 1920-х рр.; 1930 – 1991 рр.; сучасний, що розпочався після проголошення незалежності України. Ступінь джерельної бази досліджуваної проблеми є достатнім. Найвні джерела хронологічно охоплюють період 1900 – 1921 рр. Тематично документальний матеріал є досить різноманітним, має різне походження, що дає можливість повністю реконструювати картину зазначених у роботі періодів громадсько-політичної діяльності М. Порша.

– Встановлено, що діяльність Миколи Порша в РУП, УСДРП до партійної кризи (1907-1910 рр.) характеризувалася: участю в роботі міських осередків партії – лубенському, київському; розробкою партійних програм, основний акцент в яких робився на національне питання; боротьбою за лідерство в партії; введення переговорного процесу із РСДРП, „Спілкою”. Його заслуга полягає насамперед у тому, що в умовах надмірної популярності інтернаціональних соціалістичних ідей, М. Порш усе-таки зумів зберегти національну форму УСДРП.

– Доведено, що третьочервнева реакція була каталізатором кризи УСДРП. Намагання М. Порша вирішити партійну кризу не дали позитивного результату. Запропоновані ним шляхи були дискусійними, це була по суті була модернізація старої форми діяльності партії і призвело до відходу від керівництва партією. Залучення М. Порша до українського кооперативного руху засвідчувало, що він надавав йому виразного національного характеру.

– Визначним здобутком теоретичних пошуків М. Порша стало обґрунтування ним ідеї державності України у формі національної автономії у складі Росії побудованої на федеративно-демократичних засадах. Проте намагання М. Порша пристосувати програму української автономії із соціалістичних позицій, були утопічними.

– Аналізуючи участь М. Порша у національно-визвольній боротьбі 1917 – 1921рр., можна констатувати, що він був одним із найактивніших діячів української революції. Однак йому не вдалося уникнути помилок при вирішенні найважливіших державних завдань як і тогочасним українським політикам.

Список опублікованих праць за темою дослідження:

1. *Магурчак А.* Політична діяльність Миколи Порша в 1903 – 1905 рр. // Проблеми гуманітарних наук: Наукові записки Дрогобицького державного

педагогічного університету імені Івана Франка. – Дрогобич, 2004. – Випуск 14. Історія. – С. 15-25.

2. *Магурчак А.* Дипломатична діяльність Миколи Порша (1919-1921 рр.) // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. – Випуск 47. Частина I (у 2 частинах). – К., 2004. – С. 75-83.

3. *Магурчак А.* Діяльність Миколи Порша на посаді Генерального секретаря військових справ УНР (18 грудня 1917 р. – 30 січня 1918 р.). // Вісник Київського славістичного університету. – К., 2005. – № 20. – С. 305-314.

4. *Магурчак А.* Національне питання в теоретичній та практичній діяльності Миколи Порша // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія. – К., 2005. – Випуск 80-81. – С. 32-34.

5. *Магурчак А.* Микола Порш в українській історіографії // Пам'ять століть. – 2006. – № 2. – С. 78-84.

6. *Магурчак А.* Листи Миколи Порша до Андрія Жука // Київська старовина. – 2006. – № 2. – С. 130-147.

7. *Магурчак А.* Маловідомі сторінки життєвого шляху Миколи Порша (1911-19914) // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К., 2006. – Випуск LX (педагогічні та історичні науки). – С. 211-217.

Анотація

Магурчак А. М. Політична діяльність Миколи Порша (1900-1921). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – історія України. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2006.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню громадсько-політичної діяльності М. Порша. У роботі проаналізовано стан вивчення проблеми, використано широке коло архівних джерел, частину яких введено до наукового обігу вперше. Визначено внесок політика у процес становлення та діяльності РУП, УСДРП. Розкрито причини внутрішньопартійної кризи УСДРП (друга половина 1907 – 1910 рр.) та шляхи виходячи з неї. Показана автономістична концепція лідера українських соціал-демократів. Розглянуто участь М. Порша в українському кооперативному русі. Висвітлена партійна та державотворча діяльність М. Порша, зокрема військова і дипломатична у період національно-визвольних змагань 1917-1921 рр.

Ключові слова: М. Порш, РУП, УСДРП, національне питання, УНР, військова діяльність, український кооперативний рух.

Аннотация

Магурчак А. Н. Политическая деятельность Николая Порша (1900-1921). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – история Украины. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2006.

Диссертация посвящена исследованию деятельности Н. Порша, активного участника национального движения Украины начала XX в., лидера РУП, УСДРП. Представленная работа является первым в украинской исторической науке комплексным исследованием его общественно-политической, государственной деятельности.

На основании проведенной архивной и библиографической работы автор исследовал биографию Н. Порша. Дана оценка вклада политика в процесс становления и деятельности РУП, УСДРП. В работе проанализированы новейшие публикации, раскрыто их значение для концептуального переосмысления места Н. Порша в украинском национальном движении первых десятилетий XX ст.

Освещаются партийные реформы, которые расценивались однопартийцами неоднозначно. Показана роль Н. Порша в поиске путей выхода из партийного кризиса. Раскрыты причины внутрипартийного кризиса УСДРП (вторая половина 1907 – 1910 гг.), рассмотрена позиция Н. Порша относительно партийного строительства. Анализируется участие Н. Порша в украинском кооперативном движении. Проанализирована деятельность Н. Порша времен Центральной Рады на постах Генерального секретаря военных дел, труда.

Доказано, что результатом теоретических поисков Н. Порша стало обоснование им идеи государственности Украины в форме национальной автономии в составе будущей, построенной на федеративно-демократических началах России. Весомым вкладом Н. Порша в процесс становления и укрепления РУП, УСДРП стало сосредоточение направленности партийной работы, в том числе агитационной, на городской рабочий класс.

Попытки Н. Порша добиться признания украинской социал-демократической партии среди деятелей РСДРП потерпели поражение. Об этом свидетельствует ход переговорного процесса между УСДРП и РСДРП.

На начальном этапе национально-освободительной революции 1917 - 1921 гг. Н. Порш поддерживал политику Украинской Центральной Рады и Генерального секретариата. Однако ему не всегда удавалось адекватно реагировать на решение важнейших государственных вопросов, поскольку он не был профессиональным военным, экономистом, дипломатом. Например, решая военные вопросы, Н. Порш руководствовался партийной идеологией, отбрасывая принцип строительства

регулярной армии как пережиток прошлого "буржуазии" и отдавая приоритет формированию Свободного казачества.

В работе показана позиция Н. Порша относительно путей развития внутренней и внешней политики УНР, исследована его деятельность как посла УНР в Берлине (1919-1921 гг.).

Доказано, что лидер УСДРП был сторонником автономистической концепции, однако в 1920 г. концепция претерпела изменения. Н. Порш выступал за полную независимость УНР. Характеризуется его партийная работа в период национально-освободительной борьбы 1917-1921 гг.

Ключевые слова: Н. Порш, РУП, УСДРП, национальный вопрос, УНР, военная деятельность, украинское кооперативное движение.

Summary

Mahurchak A.M. Political activity of Mykola Porsh (1900-1921.) – Manuscript.

The dissertation for a scientific degree of the Candidate of Historical Sciences. Field of specialization 07.00.01 – History of Ukraine. – National M. Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2006.

The dissertation is devoted to complex research of public and political activity of M.Porsh. The previous research on the issue was analyzed, a wide range of archive sources were used, some of them were introduced into scientific circulation for the first time. The politician's contribution to the process of formation and activities of the Revolutionary Ukrainian Party (RUP) and Ukrainian Social and Democratic Labour Party (USDRP) was defined. Party reforms which were regarded ambiguously by party members were studied.

The reasons of inner-party crisis of the USDRP (second half 1907 - 1910) and ways to resolve it proposed by M. Porsh are explained. M. Porsh participation in the Ukrainian cooperative movement is analyzed. An autonomous concept of the leader of Ukrainian social democrats was shown.

State-building activity in diplomatic and military fields was described. Party work during national liberation competitions in 1917-1921 is characterized.

Key words: M.Porsh, RUP, USDRP, an ethnic question, UNR, military activity, the Ukrainian cooperative movement.

Поверніть книгу не пізніше зазначеного терміну

Підп

ТОВ «Трансфер».

Скажу вам